

ÇAĞDAŞ SANATTA İFADE ARACI OLARAK ETNOGRAFİK NESNE

ETHNOGRAPHIC OBJECT AS A MEANS OF EXPRESSION IN CONTEMPORARY ART

Muhammet Hanifi ZENGİN*

ÖZ: Belirli bir topluluğun günlük yaşamında kullanılan etnografik nesnelere, evrensel özellikleri nedeniyle, çağdaş sanat pratiğinde değerlendirildiğinde estetik değer ve sembolik anlamlar taşımaktadır. Çağdaş sanatta yer edinen bu nesnelere genellikle kültürel mirasın korunması ve kimlik politikalarının sorgulanması ve toplumsal anlamların iletilmesi açısından önemli rol oynamaktadır. Araştırmada, öncelikle etnografik nesnenin tanımı ve özellikleri ele alınmış, sanat eserlerindeki temsili, kültürel bağlamı ve sembolizmi incelenmiştir. Ardından, çağdaş sanat bağlamında etnografik nesnelere nasıl temsil edildiği, sanatçıların sanatsal pratikleri üzerinden tartışılmıştır. Araştırmada, öznel, kişiler uzamsal ve zamansal kategoriler, bağıntılar, nesnelere dünyası gibi anlatsal unsurların aralarındaki bağlantılar üzerinde durulmuştur. Bazı sanatçılar, etnografik nesnelere kültürel kimliklerini ifade etmek veya toplumsal ve politik mesajlar iletmek için kullanırken, diğerleri ise nesnelere sanatın aracılığı ile modern sanatın diline entegre ederek nesnelere yeni anlamlar katmaya çalışmışlardır. Araştırmada belirli çağdaş sanat eserlerinin incelenmesiyle, etnografik nesnelere sanat eserlerindeki işlevi ve eserlerdeki sembolik derinliği analiz edilmiştir. Sonuç bölümünde, etnografik nesnelere çağdaş sanattaki temsili üzerine yapılan çalışmaların önemi vurgulanmış ve ileri araştırmalar için önerilerde bulunulmuştur. Çalışma ile etnografik nesnelere çağdaş sanatta temsili konusundaki literatürü derinleştirmek ve bu temsillerin, sanatın, kültürel ve toplumsal işlevleri üzerindeki etkilerini anlamak için kaynak oluşturulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etnografi, Etnografik Nesne, Sanat, Çağdaş Sanat, Kültürel Sembol

ABSTRACT: Ethnographic objects used in the daily life of a particular community carry aesthetic value and symbolic meanings when evaluated in contemporary art practice due to their universal characteristics. In contemporary art, these objects generally play an important role in terms of protecting cultural heritage, questioning identity politics and conveying social meanings. In this study, firstly, the definition and characteristics of the ethnographic object are discussed, its representation in works of art, its cultural context and symbolism are analyzed. Then, how ethnographic objects are represented in the context of contemporary art is discussed through the artistic practices of artists. The research focuses on the connections between narrative elements such as subjects, persons, spatial and temporal categories, relations, and the world of objects. While some artists have used ethnographic objects to express their cultural identity or to convey social and political messages, others have tried to give new meanings to objects by integrating them into the language of modern art through the medium of art. The study analyzes the function of ethnographic objects in artworks and their symbolic depth by

* Dr. Öğr. Üyesi-Kafkas Üniversitesi Kazım Karabekir Teknik Bilimler Yüksekokulu/Kars-
muhammethanzengin@hotmail.com (Orcid: 0000-0001-7417-5485)

examining specific contemporary artworks. In the conclusion, the importance of studies on the representation of ethnographic objects in contemporary art is emphasized and suggestions are made for further research. The study aims to deepen the literature on the representation of ethnographic objects in contemporary art and to create a resource for understanding the effects of these representations on the cultural and social functions of art.

Keywords: Ethnography, Ethnographic Object, Art, Contemporary Art, Cultural Symbol

Giriş

Etnografik nesnelere gündelik yaşamda kullanılan araçlar, giysiler, ritüel objeleri veya diğer kültürel semboller olabilmektedir. Sanat bağlamında etnografik nesnelere ise, sanat eserlerinin estetik ve sembolik anlamını derinleştirmektedir. Etnografik nesnelere, toplumların sosyo-kültürel yapısını yansıtan ve gündelik yaşamda kullanılan maddi kültür öğeleridir. Bu nesnelere toplumların kültür varlıklarını temsil etmekte olup, toplumun hafızasını oluşturdukları için kültür mirasçıları ve müzelerde sergilenmektedirler. Etnografik nesnelere genellikle etnografik araştırmalarda incelenen ve çalışılan kültürel öğelerdir. Bu nesnelere belirli bir kültür veya topluluğun yaşam tarzını, inançlarını, sanatlarını, geleneklerini veya diğer kültürel pratiklerini yansıtan her türlü fiziksel nesneyi kapsayabilmektedirler (Bayraktaroğlu, 2009).

Diğer bir tanımlama ise insanlığın binlerce yıllık varoluş mücadelesinde doğaya karşı geliştirdiği somut araçlar etnografik nitelikteki taşınır kültür varlıkları, maddi kültür ya da materyal kültür öğeleridir. Bu görüşe göre etnografik nesnelere genellikle belirli bir toplumun veya kültürün sosyal yapıları, değerleri ve normları hakkında derinlemesine bilgi sağlama potansiyeline sahiptir. Bu yönüyle etnografik nesnelere kültürel antropoloji ve etnografi çalışmalarında merkezi rol oynamaktadır. Etnografi kelimesi, Yunancada etnos (halk) ve graphia (yazma) kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır (Özkaya, 2022). Etnografi belirli bir kültür veya topluluğun sosyal, kültürel ve davranışsal özelliklerini sistematik olarak inceleyen ve betimleyen bir araştırma yöntemidir. Temel olarak antropolojinin bir dalı olarak kabul edilen etnografi, araştırmacının doğrudan gözlem yaparak, katılımcı gözlem, derinlemesine mülakatlar, belge incelemeleri gibi yöntemlerle toplum içinde yaşayan insanların hayatlarını, inançlarını, geleneklerini, ritüellerini ve diğer kültürel pratiklerini anlamaya çalışır (Onat, 2010).

Araştırma açısından, sanatçıların sanat pratiği içerisinde etnografik nesnelere kullanımı önemlidir. Modern sanata yön veren Matisse, Brancusi, Miró gibi öncü sanatçılar ilkel toplulukların sanatlarını kendilerine bir araştırma alanı olarak görmüşler ve bu toplulukların kültürel yaşam ve sanatlarından etkilenmişlerdir (Özkul, 2020). Etnografik nesne olarak Afrika kültüründe önemli yer tutan maskaların, renk ve soyut form uygulamalarını Picasso'nun eserlerinde görmek mümkündür (Kartepe ve Çeliksap, 2021). Çağdaş sanat dünyasında etnografik nesnelere temsili hem sanatın evrensel dilini genişletme hem de kültürel belleği ve kimliği yansıtmaya açısından

önemlidir. Çağdaş sanatçılar, etnografik nesnelere çeşitli amaçlarla kullanılmaktadırlar. Kimi sanatçılar, bu nesnelere kendi kültürel kimliklerini ifade etmek veya kültürel mirası korumak için kullanırken kimi sanatçılar ise modern sanatın diliyle yeniden yorumlayarak toplumsal yaşamın izleri üzerinden politik veya felsefi mesajlar iletmeye çalışmaktadırlar.

Etnografik nesnenin çağdaş sanat içerisindeki gelişim sürecine baktığımızda; Stuart Hall ve öğrencileri İngiltere’de “kültürel çalışmalar” adı verilen yeni bir disiplinde çalışmıştır. Bu disiplin, medya odaklı bir yaklaşımdan etnografik bir forma dönüşerek İngiltere’den ABD’ye yayılmıştır (Mutman, 2010). Aynı dönemde Amerika’da ortaya çıkan postkolonyal çalışmalarla birleşmiş ve gelişmiştir. Postmodernizm, Batı modernliğinin evrensel iddialarına karşı çıkarak büyük anlatıların sona erdiğini savunurken, postkolonyal düşünceler ise mikro kimlikleri öne çıkararak yeni bir anlatı oluşturmuştur. Bu süreçte, “öteki dünya” kavramı modern sanat kanonu dışında kalmış ve Batılı olmayan sanatçıların eserleri değer kazanmış, dünyanın farklı bölgelerindeki sanatın keşfi süreci başlatmıştır (Dastarlı, 2020).

Artun, çağdaş sanatın politika ile ilişkisine vurgu yaparak çağdaş sanatın kapitalizmin gizli çelişkilerini açığa çıkarabilme potansiyelini ifade etmektedir (Artun, 2018). Özellikle postkolonyal teorilerin etkisiyle, bazı sanatçılar etnografik nesnelere Batı’nın egemen sanat anlayışına karşı bir direniş aracı olarak kullanılmaktadırlar. Etnografik nesnelere çağdaş sanatta temsili genellikle kültürel ve politik içeriklerin ifade edilmesi açısından da önemlidir. Sanatçılar bu nesnelere kullanarak toplumun belirli bir kesimini temsil etmeyi, geçmişin mirasını hatırlatmayı veya mevcut politik durumları eleştirebilmektedirler. İranlı sanatçı Jalal Sepehr’i bu konuya bir örnektir. İranlı sanatçı Jalal Sepehr geleneksel olarak İran kültüründe önemli bir yeri olan halıları, çağdaş sanat içerisinde yenilikçi yaklaşımı ile yorumlamaktadır. Sanatçı çalışmaları ile Orta Doğu’daki anlatılmayanları, yaşanan problemleri, halılar üzerinden biçimsel bir dile kavuşturmuştur. Bu yönü ile sanatçının sanat pratiği, siyasal ve politik eylem olarak değerlendirilmektedir. Azerbaycanlı sanatçı Faig Ahmed ise çalışmaları ile geleneksel ve modern arasındaki ilişkiye odaklanarak Azerbaycan’ın zengin kültürel mirasını ve geleneksel motiflerini modern sanat teknikleriyle birleştirerek sanat pratiğinde benzersiz eserler ile bir dil oluşturmuştur. Loya Kader Öztürmen ile Betül Kotil’in sanatsal pratikleri etnografik nesnelere çağdaş sanatta temsili, sanatın kültürel çeşitliliği nasıl yansıttığını ve kültürel mirasın sanat aracılığıyla yeniden şekillendiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Etnografik Nesnenin Çağdaş Sanattaki Biçim Dili

Etnografik nesnelere, kültürel ve tarihsel bağlarıyla önem taşıyan nesnelere, çağdaş sanatta kullanılan etnografik nesnelere, sanatın evrensel dilini zenginleştiren ve kültürel anlamda derinlik kazandıran önemli bir konudur. Çağdaş sanatçılar, etnografik nesnelere farklı biçim dilleriyle

yorumlarken kendi öz yaşamlarından izler taşımaktadır. Sanatta ifade aracı olarak kullanılan etnografik nesnelere, sanatçı için belirli bir kültürün sembolizmini veya belirli bir tarihsel anıyı ifade edebilmekte ve yeni anlamlara açılabilir.

Sanat eserlerinin anlamlandırılması, Aytekin ve Tokdil'e göre, izleyici ile sınırlı değildir. Aksine sanatçının içinde bulunduğu toplumun sosyal ve kültürel dinamikleri ile bütünlüktedir. Sanatçı eserinin kişisel yaşamından izler taşımaktadır. Bu yaklaşım, sanatçının otobiyografik unsurlarıyla eserin açıklamasını belirlemenin önemini vurgulamaktadır. Çağdaş sanatçılar etnografik nesnelere, çağdaş sanatın diliyle yeniden yorumlayarak yeni anlamlar ve ilişkiler kurabilmektedirler (Aytekin ve Tokdil, 2017). Sanatçı, bir etnografik nesneyi modern malzemelerle veya tekniklerle nasıl işlenebileceğini göstererek bu nesnenin biçim dili üzerinde yeni bir perspektif sunabilmektedir. Daşkesen "Kültür imgesi sanatçının kimliğine dönüşerek, görsel unsurdaki çağrışımlar malzeme ile birlikte plastik öğeler üzerinden kültürel kimliği de yansıtmaktadır." görüşünü belirtmiştir (Daşkesen, 2021).

Kültürel anlamların sadece "sanat" kategorisiyle sınırlandırılmaması gerekir. Sanatın değeri artık ne olduğu veya ne yaptığıyla değil, ne ürettiğiyle belirlenir. Sanat, etnografik bilgi nesnesi olarak ele alındığında, hem sanatın kendisi genişler hem de diğer kültürel pratiklere ve toplumsal yapılara açılır (Koç ve Karaoğlu, 2017). Halk kültürünün maddi eserleri olan, etnografik nesnelere sanatsal forma dönüşerek, biçim dili oluşturması sanat eserinin izleyici üzerindeki etkisini derinleştirmektedir. Etnografik nesnelere çağdaş sanatta biçim dilinin incelenmesi, kültürel ve estetik değerlerin sanat yoluyla nasıl ifade edildiğini göstermektedir. Plastik sanatlar alanında eser üreten sanatçılar ise, üretim pratiklerinde kendilerine bir mesele alanı gördüğü bu nesnelere kullanarak geçmişin mirasını korumaya çalışırken aynı zamanda çağdaş dünyanın karmaşıklığını ve çeşitliliğini yansıtmaktadırlar. Çok yönlü ilişkiler üzerine şekillenen çağdaş sanat uygulamalarında etnografik nesnelere biçim dili sanatın evrensel dilini zenginleştiren ve toplumsal ilişkileri anlamamıza yardımcı olan bir araştırma alanı sunmaktadır. Eagleteon, "Herder" in görüşü ile halk kültürünü adeta sanatçıların beslenebileceği kolektif bilinç dışını temsil etmektedir ifadeleri ile açıklığa kavuşturmuştur (Eagleteon, 2020).

Bayraktaroğlu, halı, kilim ve diğer düz dokumaları etnografik eserler içerisinde değerlendirmektedir (Bayraktaroğlu, 2009). Bayraktaroğlu'nun ifadelerine yönelik, etnografik nesnenin çağdaş sanatta yeniden üretimine ya da var olan nesnenin dönüştürülmesi ekseninde üretim yapan sanatçılardan Faig Ahmed'in çalışmaları buna bir örnek teşkil eder. Sanatçı Azerbaycan halı dokuma sanatını modern ve öncü yaklaşımlarla yeniden yorumlamasıyla tanınmaktadır. Eserlerine baktığımızda, klasik halı motiflerini kullanarak sıra dışı ve çarpıcı kompozisyonlar oluşturduğunu görmekteyiz. (Resim 1)'deki "Bölüm" isimli çalışmada olduğu gibi geleneksel ile modern buluşturmuştur. Sanatçı geleneksel halı desenlerini

dijital manipölasyon ve çağdaş sanat teknikleriyle birleştirmiştir. İzleyiciye tanıdık gelen motifleri, sürreal ve çarpıcı bir şekilde yeniden sunmuştur. Eserlerinde sıklıkla kullanılan bozulma ve dönüşüm temaları, modern yaşamın karmaşıklığını ve geleneksel ile modern arasındaki sürekli değişimi yansıtmaktadır. Azerbaycan kültürüne olan bağlılığı ve modern sanat anlayışı, eserlerinin temelini oluşturmaktadır. Faig Ahmed'in eserleri ile yapmış olduğu yolculuk kendi kültürel ve politik tarihin, dilin, manevi, değerlerin ve sanatın bir dokusudur.

Sanat duyuları genişletmek için bir araçtır, Ahmed de onu paylaşmanın aracı olarak, farklı teknikler deneyerek bunları mistik uygulamalar ile ilişkilendirmektedir. Sanatçının çalışmaları, geçmişi geleceği ve modernliği birbirine bağlayan bir köprüdür (URL-6). Faig Ahmed, Azerbaycanlı çağdaş sanatçı, müzelerde sergilenen ve etnografik nesne olarak tanımlanan geleneksel halıları kullanarak, bu kültürel nesnelere heykel ve halı sanatının modern perspektifi ile yeniden yorumlamaktadır. (Resim 1) Ahmed'in eserlerinde sıkça karşılaşılan motif, geleneksel halıların bozulmuş ve dönüştürülmüş halleriyle ilgilidir. Sanatçının eserlerinde halının temel özelliklerini koruduğu ve bu özelliklerin eserlerin anlamında belirleyici olduğu ifade edilmektedir. Sanatçı, dokuma tekniği, malzeme ve halının kenarındaki püsküller gibi özellikleri kullanarak eserlerini bir tür halı olarak yorumlanabilir kılmıştır. Halının işlevselliği bu eserlerde önemli bir yer tutmakla birlikte, bazı durumlarda bu işlevselliğin ötesinde anlam katmanlarıyla dolu bir sembol olarak da değerlendirilmektedir. Yani, bu eserler halı olarak algılanabilir ve halının tüm sembolik dilini kullanarak anlamını inşa ederler. Ortada bir gerçeklik vardır ki bu eserler halıdır ve halının tüm sembolik dilini kullanmaktadır (Baydemir, 2022).

Resim 1. Bölüm, 2011, Faig Ahmed (URL-9).

Özellikle halı sanatı üzerine yaptığı çalışmalar, sadece estetik açıdan değil aynı zamanda kültürel anlamda da derin anlama sahiptir. Geleneksel halı desenlerinin modern perspektif ile yeniden yorumlanması, Ahmed'in eserlerine, tarihsel derinlik ve çağdaşlık kazandırmıştır. Kilim gibi simgesel objeleri yeniden ele alarak onların düşünsel ve biçimsel sınırlarını değiştirmekte, geçmişin izlerini taşıyan yeni sanat eserleri yaratmaktadır. Eserleri ile geçmişle günümüzü birleştirerek kültürel farkındalık oluşturmaktadır (Kar, 2021).

Baydemir'in ifadeleri ile sanatçı eserlerinin neredeyse tamamını yeniden üretim yolu ile gerçekleştirmektedir (Baydemir, 2022). Ursula Hawlitschka'ya göre Faig Ahmed ileri görüşlü bir sanatçıdır. Her zaman kişisel, kültürel ya da toplumsal sınırlamaların peşindedir. Onun hedefi bunların ötesine geçmek, sınırları zorlamaktır. Sanatçının çalışmaları eski mistik bir yoldur. İçsel ve gerçeğe uzanan yoldur. Faig Ahmed'in çalışmaları Zen Budizm'i veya Kızılderili maneviyatı gibi aydınlanmaya giden diğer manevi yolla ilişkilendirilebilir. Sanatçının sanatsal pratiklerindeki "şamanlık tavrı" yeni bir kavram değildir. Sanatta sadece yerli kültürler ile değil 20. yüzyılda Joseph Beuys ve çağdaş sanatta Nam June Paikimarcus Coate vb. uzun bir geçmişe sahiptir. Faig Ahmed de örnekte verilen çağdaş sanatçıların sanatsal pratiklerinden referans alarak kendi mistik deneyimlerini izleyici ile buluşturmaktadır (URL-4).

Sanatçı Azerbaycan'ın bazı bölgelerinde var olan törenlerin araştırılmasına ve cinsiyet ilişkilerine odaklanmaktadır. Sanatçı genel kabul görmüş törenlerin gizli anlamlarını gizlemeyi amaçlayan kültürel kodları kırarak, düğün törenlerinin cinsel sesini ortaya çıkarmaktadır (URL-5). Geleneksel Azerbaycan toplulukları içindeki cinsiyet ilişkilerini ve sosyal yapıları araştıran Ahmed, geleneksel Azeri topluluklarına özgü sembolik jestler, ritüeller ve nesnelere üzerinden yeni anlamlar üretmektedir. Piramit şeklinde dokuz beyaz döşekten oluşan, (Resim 2)'deki "Dokuz Gece" adlı çalışması karmaşık bir ileti sunmaktadır. Çalışmada, kızların çocuklukları boyunca bir hazırlık olarak ve gelecekteki kocalarını beklerken yatak da dâhil olmak üzere ev eşyalarını aldıkları yerel uygulamalardan yararlanmaktadır. Kadınların önceden belirlenmiş yaşam tarzını, toplumdaki rollerini ve işlevlerini vurgulanmaktadır.

Resim 2. Dokuz Gece, Dokuz Yatak, 2016, Faig Ahmed (URL-10).

Sanatçının “Dokuz gece” isimli çalışması aynı zamanda, hamilelik döneminin yanı sıra, bir bebeğe doğduğunda verilen küçük yastıktan, evlendiğinde çeyiz olarak sunulan evlilik yatağına kadar bir kadının hayatının belirlenmiş aşamalarını ifade etmektedir. Arketip mezar şeklinde yapılan eser, ölüm duygusunu etkili bir şekilde yaşamın başlangıcına dâhil etmektedir. Ataerkil aileyi ve genç gelinini temsil etmektedir.

(Resim 3)’teki düzenlemeye bakıldığında gaz lambası ayrıntılı süslemeleriyle dikkat çekerken yanındaki ayna ve kırmızı kurdele gibi unsurlar çağdaş bir yorum ile evliliğe giden genç kızın yolunu göstermektedir. Gaz lambası ve ayna metaforu bu süreci tanımlamaktadır (URL-3). Faig Ahmed’in yaklaşımı, geçmişin estetik değerlerini korurken, onları modern dünyada nasıl yeniden yorumlayabileceğimiz konusunda örneklerdir.

Resim 3. Gaz Lambası. Faig Ahmed (URL-10).

İranlı fotoğraf sanatçısı Jalal Sepehr'in, çalışmalarını incelediğimizde sanatçı, Orta Doğu'nun koatık durumunu sanatının merkezine yerleştirmiştir. Rudolf Stingel'in 2013 yılında Sentetik Halı örneğinde olduğu gibi halı ve kilim gibi geleneksel İran unsurlarını kullanarak modern ve güçlü görsel ile anlatılar sunmaktadır (Yücel, 2021). Jalal, Orta Doğu' daki söz edilmeyenleri, anlatılmayanları İran halı ve kilimleri üzerinden anlatıma dönüştürmüştür. Sanatçı için halı ve kilimlerinin kültürel ve estetik yönleri çalışmalarına referanstr. Geniş alanlara kurguladığı düzenlemeleri ile Orta Doğu'daki insani durumu, acıları, mutsuzlukları ve göçü, halıların dili ile anlatmaktadır. Çalışmalarını farklı alanlarda kurgulayarak fotoğraflayıp sergilemektedir. (Resim 4)

Resim 4. Kırmızı Bölge, 2013-2015 Jalal Sepeh (URL-11).

Aslan ve Karaaslan'a göre sanatçılar, dönemlerinin toplumsal çalkantılarına sanatlarıyla tepki verdikleri süreçleri önemli kılar. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı, Vietnam ve Körfez Savaşları gibi yakın tarihteki çatışmalar ve sonrasındaki toplumsal travmalar, sanatçıların eserlerinde yansıtıldığında, sanat ile gerçeklik arasındaki ilişkinin anlaşılmasında kritik bir rol oynar. Bu durum, sanatçıların gerçekliği nasıl algıladıklarını gösteren bir belirteç olarak değerlendirilir (Aslan ve Karaslan, 2016).

Jalal Sepehr'in Orta Doğudaki gerçeklikleri "Kırmızı Bölge" serisindeki çalışmaları ile anlatmaktadır. Resim 4'te Orta Doğu'nun tipik kum fırtınası fonunda, yere serilmiş İran halıları dikkat çekmektedir. Bu halılar, geleneksel kültürü ve zengin mirası simgelerken, aynı zamanda bir yol metaforu oluşturmaktadır. Fotoğraf, bölgedeki sürekli alarm durumunu ve belirsizliği vurgulamaktadır. Kum fırtınası, bölgede yaşanan siyasi ve sosyal çalkantıları, kaosu ve belirsizliği temsil etmektedir. Sonsuz bir halı yolu gibi görünen bu manzara, izleyiciyi belirsiz bir geleceğe doğru yaşam ve sonsuzluk arasında ince bir çizgide yolculuğa çıkarmaktadır. Jalal Sepehr'in çalışması, görsel bir metafor aracılığıyla bölgenin yaşadığı zorlukları ve sürekli tehlike altındaki durumunu güçlü bir şekilde yansıtmaktadır.

“Kırmızı Bölge” (Resim 5) serisinde, kilimlerle kaplanmış yollar, izleyiciyi zorlu bir yolculuğa çıkarmaktadır. Bu yollar, kara delik gibi engellerle dolu, belirsiz ve tehlikeli bir geleceğe doğru uzanmaktadır. Çölün ortasında sonsuz bir şekilde uzanan bu yol, tüm nüfusun mücadelelerini ve zorluklarını yansıtmaktadır. Sanatçının kompozisyonları izleyicilere Orta Doğu’da yaşanan krizlerin evrensel boyutunu sunarak duygudaşlık kurmalarını sağlamaktadır.

Resim 5. Kırmızı Bölge, 2013-2015 (URL-12)

Sepehr’ in eserlerindeki kırmızı yol (Resim 6) metaforu, yerinden edilmiş insanların yaşadığı zorlukları ve acıları sembolize ederken aynı zamanda bu insanların kültürel kimliklerine de vurgu yapmaktadır. Ufukta kaybolan aile görüntüsü, savaş, göç ve yerinden edilme temalarını güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Bu unsurlar, sanatçının çalışmalarını sadece estetik açıdan değil aynı zamanda sosyal ve politik açıdan da etkileyici kılmaktadır. Sepehr’in halı ve kilimleri kullanma biçimi, geleneksel el sanatlarını çağdaş sanatın diline tercüme etmektedir.

Resim 6. Kırmızı Bölge, 2013-2015 (URL-13)

Plastik sanatlar alanında çalışmalarını gerçekleştiren Loya Kader Öztürkmen, çalışmalarını Kenan Yavuz Etnografya Müzesi’nde “Eleğin Hafızası” projesi kapsamında gerçekleştirmiştir. Kenan Yavuz Etnografya Müzesi Türkiye’de halk kültürü nesnelерinin yer aldığı, kültürel belleğin oluşmasına katkı sağlayan tescilli müzelerden biridir. Kenan Yavuz

Etnografya Müzesi, sanatçıların etnografik nesnelere ile özgün sanatsal üretim süreçlerine destek vererek kültürel kimliğin korunmasına, sosyal yaşamın devamlığına katkı sağlamaktadır. Kenan Yavuz Etnografya Müzesi aynı zamanda, sanatın misyonlarının yerine getirildiği, kültürel belleğin aktarımı ve sosyal uyumun gerçekleştiği önemli çalışma alanıdır. Yağmur “Yaşanılan coğrafyanın kültürel zenginliklerini bilerek ve yeniyi yadsımadan kültür odakları yaratarak, toplumsal belleği oluşturmak sanatın misyonlarındanıdır.” ifadelerini dile getirmiştir (Yağmur, 2018). Halk kültürü nesnelere halkın ortak duygu ve düşüncelerini dile getirmeleri bakımından önemlidir. Bu bakımdan halk kültürüne ait nesnelere korunması gerekmektedir. Halk kültürü ve nesnelere uygarlıkların yaratıcısı olan insanların kimlik ve kişiliğinin temel belirleyicisidir (Hünerel ve Er, 2012). Halk kültürüne ait nesnelere resmi müzelerde kayıt altına alınmakta ve korunarak tanıtılmaktadır. Kazmaz ise “Maddi halk kültürü nesnelere, insanların ihtiyaçlarını karşıladığı için önemlidir ve maddi yapıda olmalarına rağmen birçok gelenek ve düşüncenin oluşmasına katkıda bulunurlar. Bu nedenle, bu eserler sadece fiziksel değil, aynı zamanda bilgi, duygu ve düşünce açısından da incelenmelidir.” görüşünü dile getirmiştir (Kazmaz, 2001).

Loya Kader Öztürkmen’in başlıca malzeme olarak kullandığı elek, müzenin bulunduğu coğrafyada yıllarca yöre kadınları tarafından kullanılan, modern zamanlar öncesi yaşamın önemli parçası ve nesnesidir. Sanatçı sezgisel bir yaklaşım ile eserini üretmiştir. Bulat ve Bulat’a göre sanat eseri üretimi, malzemenin dönüşümü ile gerçekleştirilen yapıt, üreticisi ile sessiz bir diyaloga girerek yeni bir biçim olarak dönüşür ve bu da sanatsal yaratımın dinamiğini belirlemektedir (Bulat, M. ve Bulat, S. 2016). Öztürkmen, eleği kendi üretim biçiminin merkezine yerleştirerek, etnografya müzelerinde sıkça rastlanan bu nesneyi çağdaş sanatın bir objesi haline getirmiştir. Sanatçı, eleğin içine ve dışına konumlandığı farklı renkte ve türde bitkileri elek üzerinde düzenlemiştir. Ürettiği eserlerinde, hasat zamanını yansıtan bir duyguyu hissettirmekte ve izleyiciyi geçmişe dönük yolculuğa çıkarmaktadır. Kendi sanatsal pratiğinde gerçeklik kavramını sürekli sorgulayan sanatçı, bu projede de geçmişle bugünü bir araya getirerek kültür ve kimliği esere dönüştürerek yeni bir perspektif sunmaktadır.

Sanatçı, Anadolu’daki kadının anlamını şu sözlerle dile getirmiştir: “Anadolu”da kadın; toprak, emek ve fedakârlık demektir.” Anadolu’nun bu güçlü ve fedakâr kadınları, yaşamın temel unsurlarından biri olan toprağı büyük bir özveriyle işlerler ve bu süreçte pek çok zorluğun üstesinden gelirler. Toprağı dokunan, onu işleyen ve ondan yaşamın temel gıdalarını çıkaran kadınlar, aslında Anadolu’nun can damarıdır (URL-2).

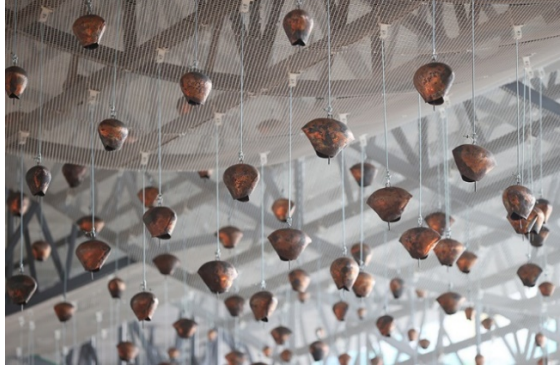

Resim 7. Eleğin Hafızası, Loya Kader Öztürkmen (URL-14)

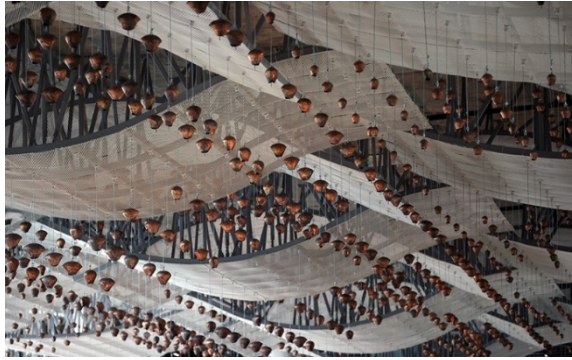
Öztürkmen “Eleğin Hafızası” projesinde çalışmalarının derin anlamını sanatı ile görünür kılmaktadır. Proje, toprağın sunduğu şifayı ve yaşamı elekten geçiren Anadolu kadınlarının ellerinden başlayarak adeta bir zaman ve mekân yolculuğuna çıkarmaktadır. (Resim 7)’deki çalışmalar, sergideki çalışmalarından bazılarıdır. Sergi için on iki küçük elek ve bir anıtsal nitelikte büyük elek tasarlanarak sergilenmiştir. Her elek, kadın, emek ve toprak arasındaki derin ilişkiyi yansıtmak üzere özenle hazırlanmıştır. Eleklerin dış yüzeyleri, Anadolu kadınının toprağı ekip biçerken elleriyle gerçekleştirdiği emeği ve bu emekteki zarafeti anlatırken iç yüzeyler, o bölgenin şifalı bitkilerini ve renklerini bir araya getirerek, toprağın sunduğu doğal zenginlikleri gözler önüne sermektedir. Öztürkmen, bu proje ile aynı zamanda Türk kadınının toplumsal yaşamdaki liderliğini de vurgulamak istemektedir. “Eleğin Hafızası” projesi, içerisinde sanatçının çalışmaları, sadece sanatsal bir çalışma olmanın ötesinde, Anadolu’nun kadim kültürünün kutlanması olarak tanımlayacağımız çalışmalar, kültür ve geleneğe saygı duruşu niteliğindedir (URL-2).

Sürdürülebilir sanatı ve kalkınmayı destekleyen sanatçı Betül Kotil ise hatıradan ve hafızadan ilham almaktadır (Resim 8). Sanatçının birden fazla zili bir araya getirerek İGART Sanat Yarışması için tasarladığı düzenleme ile parçaların birlikteliğinden doğan özel bir çağrışımın tınısını duyurmaktadır. (Resim 8-9) Kaya, sanat eserinin kendi içinde bir düzeni vardır, bu düzen de parçaların birbirinden farklı birlikteliği yeni bir düzen oluşturarak bir birlik içinde gelişir ve izleyici için algılama bu birliktelikten meydana gelir demektir. Bu ifadeler doğrultusunda biçim, renk, doku gibi plastik

elamanların birliği sanatçının yaratım sürecini açığa kavuşturmaktadır (Kaya, 2023).

Resim 8. Sayanın Sesi, 2022, Betül Kotil (URL-15)

Resim 9. Sayanın Sesi, 2022, Betül Kotil (URL-15)

Betül Kotil'in "Sayanın Sesi" adlı eseri, hem Anadolu kültürünün derinliklerinden gelen bir öğeyi günümüz sanatıyla buluşturması hem de kamusal alandaki yerini alması bakımından oldukça önemli bir çalışmadır. Eserin kökeni ve anlamı üzerine yapılan incelemeler, bu eserin kültürel, etnografik, halk kültürü, geçmiş, yaşam, hafıza ve hatıra gibi birçok önemli kavramla nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir. "Saya" kelimesi, Balıkesir ve çevresinde yaygın olarak kullanılan bir terimdir ve büyükbaş ve küçükbaş hayvanların otlatıldığı, kapalı ağılların da bulunduğu kırsal yerleşim alanlarını ifade etmektedir (Köse, 2011). Bu bağlamda, Kotil'in eseri, Anadolu'nun kırsal yaşamına ve hayvancılık kültürüne saygı duruşu niteliğindedir.

"Sayanın Sesi", hayvan sürülerinin boyunlarına takılan zilin çıkardığı sesi yansıtır ve bu ses, hayvanların yolculuğu sırasında yolunu kaybetmemesini sağlamaktadır. Zillerin çıkardığı ses, aynı zamanda Anadolu'nun köylerinde çocukluğunu geçirenler için nostaljik ve tanıdık bir çağrışım yaratır. Bu nedenle eser, bireysel hafıza ile kolektif hafıza açısından önemli bir yere sahiptir. Kültürel nesne etnografyası bağlamında değerlendirildiğinde, "Sayanın Sesi" Anadolu'nun kırsal yaşamının ve hayvancılık kültürünün bir yansımasıdır. Zillerin sesi hayvancılık pratiğinin

teknik bir unsur olarak işlev görürken diğer yandan bu pratiğin kültürel ve duygusal boyutlarını da yansıtmaktadır. Bu açıdan eser, bir etnografik belge niteliği taşımakta ve Anadolu kültürünün önemli bir parçasını görünür kılmaktadır. Halk kültürü açısından bakıldığında saya ve ziller, Anadolu'nun yerel halkının günlük yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. Bu unsurlar, köy yaşamının dinamiklerini, ritüellerini ve toplumsal ilişkilerini anlamak için anahtar rol oynamaktadır. Geçmiş ve yaşam bağlamında, "Sayanın Sesi" hem bireysel hem de kolektif anıların bir sembolüdür. Hafıza ve hatıra ile ilişkilendirildiğinde "Sayanın Sesi", bireylerin ve toplulukların geçmişe dair anılarını ve bu anıların kamusal alanda nasıl temsil edildiğini ele almaktadır. Eser, kişisel ve toplumsal hafızayı canlandırmaktadır. Betül Kotil'in "Sayanın Sesi" adlı eseri, Anadolu'nun kırsal yaşamından gelen kültürel öğeyi modern sanatın parçası haline getirerek, etnografya, halk kültürü, geçmiş, yaşam, hafıza ve hatıra gibi kavramlarla derinlemesine ilişki kurmaktadır. Kotil'in çalışmaları, sanatın sadece estetik bir nesne değil aynı zamanda kültürel bellek, toplumsal diyalog ve mekânsal etkileşim aracı olduğunu vurgulamaktadır (Bulovalı, 2022).

Resim 10. Sayanın Sesi, 2022, Betül Kotil (URL-16)

Çağdaş sanatın günümüzdeki işlevi ve anlamı üzerine derinlemesine bir perspektif sunan Kotil, sanatın sadece estetik bir obje olmanın ötesinde, kültürel belleğin, toplumsal diyalogların ve mekânsal ilişkilerin bir parçası olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kotil, eserinin bir ruhu olduğunu ve bu ruhun hem sanat hem de zanaat ile harmanlandığını belirtmektedir. Bu ifade, çağdaş sanatın multidisipliner doğasını yansıtmaktadır. Modern sanatçılar, geleneksel zanaat tekniklerini kullanarak bu teknikleri çağdaş sanatın ifade biçimleriyle birleştirerek yeni anlamlar ve deneyimler yaratmaktadırlar. Bu, sanatın sadece görsel bir estetikten ibaret olmadığını aynı zamanda kültürel ve tarihsel köklerle bağlantılı olduğunu göstermektedir. "Saya, bu coğrafyadan doğdu" ifadesi, Kotil'in eserinin yerel, kültürel ve coğrafi bağlamdan ilham aldığını yansıtmaktadır. Çağdaş sanat, küresel bir dil konuşurken yerel unsurlardan beslenerek yerel unsurları evrensel bağlama taşımaktadır. Kotil, kamusal alanı çok sevdiğini ve bu alanın şeffaf, doğal ve toplumsal bir alan olduğunu belirtmiştir (Bulovalı, 2022).

Çağdaş sanat, eser ve mekân arasındaki etkileşimi önemli bir faktör olarak ele almaktadır. Örnek olarak, Dani Karavan mekânın tarihsel, fiziksel, mimari ve doğaya ait verilerini yapıtına dâhil ederek, mekânın belleğinin oluşturulmasında sanatın gücünü kullanmıştır (Şengünalp ve Doğruer, 2017). Bu örnekte olduğu gibi sanatçı kamusal alanda sergilenen sanat eserleri aracılığı ile geniş bir izleyici kitlesiyle doğrudan etkileşime girerek toplumsal diyalogları teşvik etmektedir. Sanatçının düzenlemesinde eser ve mekân birbirini destekleyerek mekânla uyum içine girmiştir. Bu uyum izleyiciye doğal bir deneyim sunmaktadır. Samsun “İsamu Nogushi heykelin doğayı, çevreyi, insanı değiştirdiğini, mekâna anlam kazandırdığını ve yapıtların düşünüldüğü mekânda kalmasını savunur.” ifadelerini kullanmaktadır (Samsun, 2017). Kotil’in çalışmasında kültürel ve etnografik yönü ile değerlendirilen ziller, kültürel veya bölgesel kökenden çıkarılmıştır. Sergileme pratiği ile etnografik nesnenin algılanma şekli derinden değişmiştir. Sergilenme biçimi ile nesnenin kendi bağlamı dışında kullanılması, mekânla etkileşime girmektedir. Sanatçının bu yaklaşımı yeni anlamlar kazanarak izleyiciye farklı deneyimler sunmaktadır. Bu ilişki, sanatın mekânla olan bağı ve bu bağın izleyicinin algısını nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Karaaslan’ın görüşleri ise; kamusal alanlarda sanatçı eylemi ile gerçekleştirilen sanatsal yaratımlar, çevre ile ilişki içerisinde olup, mekânı değiştiren, biçimleyen sanatsal uygulamalar olarak değerlendirilmektedir (Karaaslan, 2005)

Betül Kotil (Resim 11) “Tengerek” adlı eseri ile göçebe ve yerleşik yaşam arasındaki dinamikleri, yünden ip yapma sürecini ve bu sürecin kültürel, mitolojik ve tarihsel bağlamını çağdaş sanat içerisinde yerleştirmiştir. Tengerek, tengirşek, tengirek kelimeleri, sadece dokumacılık aracı olarak değil, Anadolu’da özellikle Türkmen bölgelerinde sembolik bir anlam taşıyan üretim aracını ifade etmektedir. Bu nesne, Türk kozmolojisini yansıtan önemli bir sembol olarak kabul edilir. Tengerek, dönengeleri temsil eder ve Türk kozmolojisindeki yıldızları taşıyan kök çığırsı olarak görülür. Aynı zamanda gök kubbeyi, merkezîyetçi düşüncüyü, yatay dünya düzenindeki dört köşe ve yönleri, ikili anlayışı sembolize etmektedir (Temur, 2019). (URL-8).

Resim 11. Tengerek, Betül Kotil (Sanatçı Arşivi)

“Tengerek” kelimesi, Türk mitolojisinde “Tengri” (Tanrı) ve “teng” (dönmek, yuvarlak) kavramlarından türetilmiştir (Temur, 2019). (URL-8). Bu kavramlar, yaratıcı güç ve evrensel döngü anlayışını içermektedir. Göçebe toplumların kozmolojik anlayışını ve onların doğayla olan ilişkilerini yansıtarak, göçebe ve yerleşik hayat arasındaki kalmışlığın nesnelere üzerinden yansımaları ele almaktadır. “Tengerek” (Resim 11) adlı eserde, dönme ve yuvarlaklık teması hem fiziksel hem de metaforik olarak önemli bir yer tutmaktadır. Yünden ip yapma süreci, bir yandan fiziksel olarak dönmeyi ve yuvarlak hareketleri içerirken diğer yandan yaşamın döngüselliğini, sürekliliğini ve yenilenebilirliği simgelemektedir. Yenilenebilirlik, çağdaş sanatın sıkça ele aldığı konulardan biridir ve Kotil’in eseri, bu konuyu kültürel ve tarihsel bir bağlamda ele alarak zenginleştirmektedir. Kotil’in eseri, geçmişin ve bugünün kültürel pratiklerini bir araya getirerek bu pratiklerin çağdaş sanat içerisindeki yansımalarını göstermektedir. Bu yaklaşım, çağdaş sanatta nesnelere ve malzemelerin anlamlarını yeniden değerlendirmeyi ve onları sadece fiziksel özellikleriyle değil, taşıdıkları hikâyeler ve sembollerle de ele almaktadır. Kotil’in eseri, bu bağlamda izleyicilere hem estetik bir deneyim sunar hem de kültürel ve tarihsel bilinci artırmaktadır. Kotil, sanat pratiği ile sanat ve zanaat arasındaki ilişkiyi, çağdaş bir perspektifle ele alarak, çağdaş sanatın sadece estetik bir ifade olmadığını, aynı zamanda kültürel ve tarihsel bilinci artıran bir araç olduğunu göstermektedir.

“Gelenegin arkasında ona hayat veren bir öz ruh vardır” sözleri, eserinin tematik ve kavramsal derinliğini açıklamak için önemli bir anahtardır (URL-1). Kotil’in bu sözleri, eserine nasıl yaklaştığını ve çağdaş sanat içindeki yerini nasıl gördüğünü anlamamızı sağlamaktadır. Kotil, geleneksel kültürlerin ve pratiklerin, onları ayakta tutan ve anlamlı kılan bir “öz ruh” içerdiğine inanmaktadır. Çağdaş sanat bağlamında bu kavram, sanat eserlerinin sadece estetik objeler olmadığını aynı zamanda kültürel ve manevi içerik taşıdığını ifade etmektedir. Kotil, bu öz ruhu çağdaş sanat eseri olarak yeniden yorumlayarak izleyici ile buluşturmuştur. Zamanın, tarihin ve geçmişin izleriyle, geçmişin deneyimini şimdide yaşamaktadır. Sanatçı, eserleri aracılığı ile sanat ve maneviyat arasındaki ilişkiyi derinlemesine ele almaktadır. Geleneksel zanaat tekniklerinin çağdaş sanatla buluşturarak, bu tekniklerin ardındaki manevi ve kültürel değerleri gün yüzüne çıkarmaktadır. Kotil, eserinde nesnelere kendi maneviyatlarına sahip olduğunu vurgulayarak, nesnelere sadece fiziksel varlıklar olmadığını aynı zamanda kültürel ve manevi anlamlar taşıdığını ifade etmektedir. Kökensele ve coğrafi bağlam ile disiplinler arası dönüşümler ile etnografik nesnelere biçimsel özelliklerini kullanarak yeni çağrışımlar yapmaktadır. Sanatçı geleneksel zanaat tekniklerini ve bu tekniklerin ardındaki manevi değerleri çağdaş sanat eseri olarak yeniden yorumlayarak izleyiciye sunmaktadır (URL-1).

Sanat, insanın doğayla kurduğu ilişkinin en derin ifadesidir. Ekoloji, sanatın temel taşlarından biri olarak, doğanın içinde var olan ve ondan ilham

alan birçok sanatçı için önemli bir odak noktasıdır. Bu bağlamda, sanat, sadece estetik bir ifade aracı olmaktan çıkıp, toplumsal ve çevresel sorunlara duyarlılığı artıran bir platform hâline gelmiştir. Günümüzde, çeşitli akademik programlarda disiplinler arası çalışmalar yapılmaktadır. Bunlardan birisi yakın zamanda Sinop Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiştir.

Sinop Üniversitesi tarafından düzenlenen “Su ve İklim Değişikliği” konulu 11. Uluslararası Ekoloji 2024 Sempozyumu dâhilinde “ekoloji” temalı sanat sergisi yapılmıştır. Sergide sanatçıların doğal nesnelere kullanarak gerçekleştirdiği özgün sanatsal çalışmalara yer verilmiştir. “Ekoloji” temalı sergiye yazar, “Geçmişe Ait” çalışma ile katılım sağlamıştır. (Resim 12)

Resim 12. Geçmişe Ait, Paslı Metal, Keçi Kılından Dokuma, M. Hanifi Zengin, 2023

Dokuma insanlığın en eski zanaatlarından biri olup, tarih boyunca kültürlerin ve toplumların hayatında önemli bir yere sahip olmuştur. Bu bağlamda, keçi kılından yapılan dokuma, geleneksel el sanatlarını ve doğal materyalleri bir arada buluşturarak izleyiciyi kökleriyle yüzleşmeye ve geçmişin izlerini bugüne taşımaya davet etmektedir “Geçmişe Ait” isimli çalışma, keçi kılından yapılmış çuval ve paslı metaller ile tasarlanmıştır. Geçmişte tahılların taşınmasında kullanılan çuval derin anlamlar ve zengin sembollerin ifadesi olarak, çevre bilim ekseninde yoğunlaşan sanatsal bir pratiği içinde barındırmaktadır. Keçi kılının doğal dokusunu kullanarak oluşturulan düzenleme, insanın geçmişle olan bağının ve somut biçimin ifadesidir. Düzenlemenin dokusu, zamanın yıpratıcılığına ve doğanın döngüselliğine gönderme yapmaktadır. Keçi kılının doğal yapısı, doğanın kendini yenileyen ve dönüştüren gücünü simgelemektedir. Bu yönüyle çalışma, ekolojiye olan vurgusuyla da dikkat çekmektedir. Doğal malzemelerin kullanımı, sürdürülebilirlik ve doğaya saygı temasını işlerken aynı zamanda modern dünyanın tüketim odaklı yapısına eleştirel bir bakış sunmaktadır. “Geçmişe Ait” (Resim 13) her bir dokuma ilmeği, geçmişten bugüne taşınan anıları ve yaşanmışlıkları simgelemektedir.

Resim 13. Geçmişe At, Keçi Kılından Yıpranmış Dokuma, M. Hanifi Zengin, 2023

Yerel kültürlerin ve toplumların doğayla olan ilişkilerini yansıtan etnografik nesnelere, sanat eserlerinde hem yerel kimliği hem de doğanın evrenselliğini bir araya getirmektedirler. Bu nesnelere sanatın sadece bireysel ifade aracı olmaktan çıkıp kültürel belleği ve doğal çevreyle olan ilişkiyi koruma ve yeniden keşfetme aracı hâline gelmesine yardımcı olmaktadır. Bu alan, sadece sanatın estetik boyutunu genişletmekle kalmaz aynı zamanda insanın doğa ve kültürle olan karmaşık ilişkilerini anlama ve keşfetme yolunda yeni perspektifler sunmaktadır.

Çalışmada farklı sanatçıların etnografik nesnelere üzerine yapmış oldukları sanatsal üretimler incelenerek, etnografik nesnelere sanattaki rolü, sanatın plastik değerleri ile sanatçıların oluşturdukları sanatsal pratiklerin çözümlenmeleri değerlendirilmiştir. Yazar, kendi sanat pratiğinde yapmış olduğu çalışmaları araştırmaya dâhil ederek çalışmalarının kavramsal değerlendirmelerini yapmıştır.

Sonuç

Etnografik nesnelere çağdaş sanatta sanatçıların için önemli ifade aracı olarak görülmektedir. Belirli bir topluluğun kültürel kodlarını üzerinde barındıran obje, nesne gibi fiziksel araç ve gereçler etnografik araştırmalarda kullanılan kültürel öğelerdir. Sanatta ifade aracı olarak da kullanılan etnografik nesnelere, hatıra, hafıza, bellek kavramları ile kültürel ve tarihsel anlam taşımaktadırlar. Sanatsal bağlamda değerlendirilen nesnelere geçmiş ve şimdi arasında bağ kurmaktadır. Etnografik nesnelere sanat ekseninde şekillenen çalışmalar ile sanat eserlerine derinlik ve anlam katarak, izleyicinin kişisel geçmişi ile bağlantı kurmasını sağlamaktadır. Çeşitli şekillerde ve anlatımlarda biçimsel bir ifadeye kavuşturulan etnografik nesnelere, çağdaş sanatçıların için kültürün yansıması olarak değerlendirilmekte, toplumsal ve kültürel eleştirilerde bulunabilmektedirler. Günlük yaşamın parçası olarak görülen ve halkın

kültürel değerlerini yansıtan etnografik nesnelere, toplumsal ve küresel olayları ifade etmede öncü bir role sahiptirler. Sanatçı için, sanatsal ifade aracı olarak kullanılan bu nesnelere sanatçıların kültürel kimlik ve tarihsel bağlarını da ifade etmelerine olanak tanımaktadır. Çağdaş sanat içerisinde üretim pratiğinin merkezine etnografik nesnelere konumlandırılan sanatçılar, bu nesnelere biçimsel olarak değiştirmekte aynı zamanda mevcut hâlleri ile farklı sergileme yönleri ile anlamsal bir dile kavuşturılmaktadırlar. Bazı sanatçılar çalışmalarını ile toplumsal eleştirilerde bulunarak küresel meseleleri sanat aracılığıyla gündeme taşımışlardır. Çalışmada hatıra, hafıza ve bellek temaları, bu nesnelere sanatsal ifadede kullanımını derinleştirirken, halk kültürüne ait nesnelere ve toplumsal olaylar, sanatçılar tarafından ele alınan önemli konular arasında olduğu sanatçı çalışmalarında görülmüştür. İleri araştırmalarda kültürel farklılıkların sanatsal ifadeye nasıl yansıdığı sanat eserlerinin izleyici üzerindeki etkileri incelenebilir. Etnografik nesnelere sergileme biçimleri, izleyici deneyimini nasıl şekillendirdiği araştırma konusu olarak önerilebilir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Artun, A. (2018). *Çağdaş sanat ve kültürizm, kimlik ve estetik*: İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aslan, E. - Karaaslan, S. (2016). Sanatta gerçekçilik kavramına savaş olgusu üzerinden Bakmak. *idil*, 6 (28), 45-63.
- Aytekin, C. A. - Tokdil, E. (2017). Antroposofik bağlamda çağdaş sanatta otoetnografik yöntem ve otobiyografik olgular. *Ulakbilge*, 5 (9), 67-87.
- Bastaban, Ü. (2024). Kolektif farkındalığın geliştirilmesinde sanatın rolü. *Uluslararası İletişim ve Sanat Dergisi*, 5(11), 172-192.
- Baydemir, E. (2022). Azerbaycan'ın çağdaş sanatçısı Faig Ahmed'in sanat anlayışı ve eserlerinin doküman sanatındaki yeri. *Academic Journal of History and Idea*, 9 (3), 726-747.
- Bayraktaroğlu, S. (2009). Vakıflar Genel Müdürlüğü müzeleri. *Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik II. Eğitim, İşletmecilik ve Turizm Sempozyum*, 21-23, Ankara: Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Bulat, M. - Bulat, S. (2016). Sarıkamış donan askerler anısına yapılmış olan anıt heykel. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22, 1-16
- Dastarlı, E. (2020). Kimlik, madun, öteki... postkolonyal teoriler bağlamında çağdaş sanatı tartışmak. *Tykhé Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(8), 85-104.
- Daşkesen, H. (2021). Çağdaş heykel sanatında kültürel kimliği konumlandırmak: Wolfgang Laib'in yapıtları üzerinden bir değerlendirme. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11 (4), 1285-1302.
- Eagletoon, T. (2020). *Kültür*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Hünerel S. Z. - Er, B. (2012). Halk kültürünün tanıtılmasında el sanatlarının yeri ve önemi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 179-190.

- Kar, M. (2021). Günümüz heykel sanatında biçim simge etkileşimi. *Ulakbilge*, 56, 49–61.
- Karaaslan, Y. D. S. (2005). Heykel ve mekân. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 289-295.
- Karatepe, H. - Çeliksap, S. (2021). Bir iletişim aracı olarak maske ve sanat. *Jia Journal*, 4(7), 308-327.
- Kaya, İ. (2023). Corten çeliğin heykeldeki avantajları ve pas estetiği. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 13(2), 368-378.
- Kazmaz, S. (2001). Halk kültürüne toplu bir bakış düşünceler ve değerlendirmeler. *Erdem*, 13(38), 295-326.
- Koç, A. - Karoğlu, A. (2017). Sanatın genişleyen sahası ve görsel etnografya. *İdil*, 6(36), 2259-2272.
- Köse, A. (2011). İvrindi çevresinde saya yerleşmeleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 1(1), 314-335.
- Mutman, M. (2010). Postkolonyalizm: Ölü bir disiplinin hatıra defteri. *Toplumbilim Postkolonyal Düşünce Özel Sayısı*, 25, 117-128.
- Onat, F. (2010). Bir halkla ilişkiler uygulama alanı olarak sosyal medya kullanımı: Sivil toplum örgütleri üzerine bir inceleme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 31, 103-122.
- Özkaya, O. (2022). Etnografik belgeler üzerinden tarihte bir kent ve dönemin izini sürmek (20. asrın ilk yarısında Antakya). *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(49), 421-442.
- Özkul, D.T. (2020). Primitif/ilkel sanatın çağdaş heykel sanatına yansımaları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (1), 21-40.
- Samsun, M. (2017). Heykel sanatında “mekân” problemi. *İdil*, 6 (32), 1283-1298.
- Şengünel, C. - Ergin Doğruer, N. (2017). Kentsel yeniden canlandırma modelinde kültür ve sanatın yeri. *İdil*, 6(32), 1337-1358.
- Yağmur, Ö. (2018). Toplumsal bellek oluşturmada heykel sanatı: Kar ve buzdan Erzurum kültür sokağı örneği. *Kalemşi*, 6(12), 139-152.
- Yücel, Ş. (2021). Çağdaş sanatın objesi olarak kültür. *Fine Arts (NWSAFA)*, 16(1), 24-41.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: Bulovalı, A. H. (2022). Saya'nın sesi eseri İstanbul Havalimanı'nda sergilenmeye başladı. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/sayanin-sesi-eseri-istanbul-havalimaninda-sergilenmeye-basladi/2742141#:~:text=T%C3%BCrkiye'de%20bug%C3%BCne%20kadar%20verilen,alan%C4%B1daki%20viyad%C3%BCK%20alt%C4%B1nda%20ziyaret%C3%A7ileriyle%20bulu%C5%9Fuyor>. (Erişim: 20.06.2024)
- URL-2: Çelik, F. (2023). Eleğin hafızası. <https://www.kenanyavuzetnografyamuzesi.org/elegin-hafizasi/> (Erişim: 22.06.2024)
- URL-3: Drake, C. (2017). Art forum çevrimiçi platformu. https://faigahmed.com/cathryn_drake. (Erişim:24.06.2024)

- URL-4: Hawlitschka, U. (2024). Şaman olarak sanatçı. (https://www.faihamed.com/ursula_hawlitschka), (Erişim: 27.06.2024).
- URL-5: İbrayeva, V. (2024). Doğunun düğün törenleri ve Faig Ahmed'in cinsel devrimi. https://faihamed.com/valeriya_ibrayeva. (Erişim:27.06.2024)
- UR-6: Pisano, C. L. (2024). Algı noktaları. https://Faihamed.Com/Claudio_Libero_Pisano. (Erişim:27.06.2024)
- URL-7: Süleyman, F. (2024). Pır: İlahi ateşler ve mistik rehberler. https://faihamed.com/fahmida_suleman (Erişim:27.06.2024)
- URL-8: Temur, N. (2019). Bir evren tasavvurunun nesnelere dünyasına yansımaları: tengerek örneği. <http://yorkam.akdeniz.edu.tr/wp-content/uploads/2019/12/17.pdf>. (Erişim:24.06.2024)

Görsel Kaynaklar

- URL-9: <https://s.cinemacafe.net/article/img/2016/01/15/37063/197006.html> (Erişim:24.06.2024)
- URL-10: <https://www.harpersbazaararabia.com/culture/art/art-exhibitions/faig-ahmed-the-fabric-of-life> (Erişim:22.06.2024)
- URL-11: <https://jalal-sepehr.com/portfolio/red-zone/> (Erişim:24.06.2024)
- URL-12: <https://jalal-sepehr.com/portfolio/red-zone/> (Erişim:24.06.2024)
- URL-13: <https://jalal-sepehr.com/portfolio/red-zone/> (Erişim:24.06.2024)
- URL-14: <https://www.haber61.net/bolge/bayburtta-elekleri-sanat-eserine-donusturdu-muzede-sergilenecek-h543735.html> (Erişim:22.06.2024)
- URL-15: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/sayanin-sesi-eseri-istanbul-havalimaninda-sergilenmeye-basladi/2742141#> (Erişim:20.06.2024)
- URL-16: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/sayanin-sesi-eseri-istanbul-havalimaninda-sergilenmeye-basladi/2742141#> (Erişim:20.06.2024)

Extended Summary

In the research, different forms of expression of contemporary art and artist practices are analyzed through the role of the ethnographic object. The aesthetic and symbolic meanings of ethnographic objects used in the daily lives of human communities in the context of contemporary art are investigated. Ethnographic objects, which traditionally reflect the way of life, beliefs and values of people belonging to a culture, have been reinterpreted by artists with their universal characteristics and included in contemporary art practices. In this process, ethnographic objects have assumed important functions such as preserving cultural heritage, questioning identity politics and conveying social meanings. In the conceptual framework of the research topic, the definition of the ethnographic object was made and the basic characteristics of these objects were explained. Ethnographic objects are analyzed through their cultural contexts and symbolic values. The representation of these objects in works of art is one of the focal points of the research. In the study, the symbolic depth and function of ethnographic objects in works of art are analyzed. The use of ethnographic objects as a means of expression in contemporary art and the relationship between artists and these objects is another focus of the study. While some artists have used ethnographic objects to express their own cultural identity, others have conveyed social and political messages through these objects. Ethnographic objects have been reinterpreted with the language of modern art and given new meanings by artists away from their traditional meanings. Through their works, the artists have addressed issues of individual and collective identity with these objects, referring to their historical and social contexts. Within the scope of the research, specific examples of the representation of ethnographic objects in contemporary artworks

were analyzed. The symbolic depth of ethnographic objects in artworks has been analyzed in detail in the context of cultural identity and social messages. The importance of studies on the representation of ethnographic objects in contemporary art is emphasized. It is argued that these objects offer a valuable research field to understand the effects of art on cultural and social functions. For further research, it is suggested to examine ethnographic objects in a wider range of art practices and to comprehensively address the role of ethnographic objects in the global art world.

The role of the ethnographic object in different forms of expression in contemporary art is examined through artist practices. In contemporary art, ethnographic subjects have become an important tool for artists to express their critical perspectives and aesthetic approaches, including historical, cultural and social meanings. The ways in which ethnographic objects are reconsidered, transformed and integrated into artworks in contemporary art have been investigated, and artworks have been analyzed through artist works. By focusing on the intersections between different disciplines such as artistic production and cultural studies, the artist works of the ethnographic object in contemporary art are evaluated. The study reveals how contemporary art brings depth to artistic practices with scientific methods related to ethnographic subjects, and its presence on social and cultural perceptions with the aspect of reinterpreting art.

It has been revealed how contemporary art brings depth to artistic practices with scientific methods related to ethnographic subjects, and the existence of the reinterpretation of art on social and cultural perceptions. Within the scope of the study titled "Ethnographic Object as Expression in Contemporary Art", a comprehensive literature review was conducted for the conceptual framework. The scientific definition of the ethnographic object is explained in detail. In the light of this definition, its place in contemporary art is analyzed. How the objects defined as ethnographic objects are evaluated in works of art are analyzed in depth on form-self-content relations. It has been evaluated how ethnographic objects, which are in accordance with the definitions made by the author on the ethnographic object, are integrated into the artist's work. Conceptual analysis of the works of artistic practice was made.

Artist works directly related to the subject of the research were evaluated. Articles, magazines, books, news sources, electronic news data, artistic performances and academic data were investigated. The applied works of the artists were included through the conceptually evaluated artist works. The author's practices were added to the study by making conceptual evaluations as an example for the study.

As a result of the literature review, it has been revealed in the works of artists that ethnographic objects carry social meanings and have become a powerful means of expression in contemporary art. It has been determined that ethnographic objects allow artists to establish links between the past and the present, and to develop a critical dialogue on the concepts of identity, culture and history. The importance of ethnographic objects in art practices has been emphasized in terms of creating new layers of meaning in artistic works. The importance of ethnographic objects as a cultural memory and archive has been emphasized. In line with these findings, the research is important as a source for further academic studies. Ethnographic objects can be seen as a field of study in artistic studies. In further research, how cultural differences are reflected in artistic expression and the effects of artworks on the audience can be examined. The ways in which ethnographic objects are exhibited and how they shape the viewer experience can be suggested as research topics.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir./Article does not require an Ethics Committee Approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.